

SOKRATOVSKI KAFEI

„ZNAM DA NIŠTA NE ZNAM“

#2

„Ako to što mi imaš reći nije
ISTINA, DOBRO i POTREBNO, onda
je najbolje da mi to ne govorиш“
(Sokrat)

#3 ZNAM DA NIŠTA NE ZNAM

Sokrat prvi izriče znamenitu sintagmu „Znam da ništa ne znam“, te time i uvjerenje da ni o čemu ne možemo ništa znati prije određivanja njegovog pojma. U svom sedamdesetogodišnjem životu Sokrat **ništa nije zapisao**.

Svoju usmenost pravdao je obrazloženjem da, kad je nešto pitate, knjiga šuti. Naspram „nijeme“ pisane riječi stoji njena sestra, živa riječ, i time je Sokrat začetnik i zagovornik neponovljivog i nezamjenjivog usmenog dijaloga.

Zasluga Sokratova je upravo u uvjerenju i insistiranju na tome da čovjek sam mora doći do istine, te da u sebi otkrije svrhu života.

Sokrat u svojim neumornim raspravama na trgovima Atine nije gradio neki čvrsti sistem, a pogotovo nije insistirao na monološkim iznošenjima isključivo vlastitih stavova. Njegov dijaloški postupak fundiran je na **zajedničkom razgovoru** bez predrasuda i to u formi „elastične“ konverzacije i ironije kako bi ukazao na nedostatke i protivrječja u izjavama sagovornika. Na ovaj je način dovodio u pitanje **temelje prividnog znanja** i korak po korak nastojao doći do istina u slučaju koji je predmet dijaloga.

Izdavač: TPO Fondacija

Priredili:

#3 ZNAM DA NIŠTA NE ZNAM - Spahija Kozlić

#4 ISTINA - Damir Arsenijević i Zilka Spahić Šiljak

#5 MUDROST - Elma Softić-Kaunitz i Zilka Spahić Šiljak

Ilustracije/DTP: Neven Misaljević

Godina 2019

Ovaj postupak u središte stavlja slušaoca, sagovornika koji je „bremenit“, njegov je um „trudan“, odnosno spremjan da „porodi“ znanje.

Znanje se „rađa“ nakon svjesnosti i priznanja vlastitog neznanja.

SUDSKA TUŽBA PROTIV SOKRATA

Sokrata su tužili Anit (zastupnik zanatlija i političara), Likon, koji je zastupao govornike i Melet, u ime atinskih pjesnika. Prema pisanju Favorina, tužbu je zvanično podnio Melet, govor održao Polideukt, a govor je napisao sofista Polikrat ili Anit (prema Hermipovom tvrđenju). O najbitnijim detaljima tužbe brinuo je demagog Likon. Tužba je u formi izjave pod zakletvom glasila: „Ovu tužbu i zakletvu je podneo Melet, Meletov sin iz Pithosa, protiv Sokrata, Sofroniskovog sina, iz deme Alopeke. Sokrat je kriv što ne priznaje bogove koje priznaje država i što uvodi neka nova božanstva. Kriv je također što omladinu kvari.“

Sokrat je sucima predložio da ga kazne smještajem u pritanje (prostor gdje borave političari) do kraja života, ili novčanom kaznom od jedne srebrne mine što je strašno naljutilo suce koji su u drugom krugu sa znatno većim brojem glasova za osuđujuću presudu osudili Sokrata na smrt. Odnos između osuđujućih i oslobođajućih glasova prvi put je bio 280 naprema 220, dok je drugi put osuđujućih crnih kuglica bilo 360.

Sokrat je potom smješten u posebnu prostoriju gdje je morao popiti otrov kukute (otrovna biljka) što je i učinio pred svojim najodanijim učenicima.

Uprkos brojnim pokušajima da se Sokrat predstavi bilo kao „fingirani“ filozof, nekakav moralni revolucionar ili, čak, prorok, nedvojbeno je da filozofija nije moguća bez Sokrata, nije moguća bez njegove originalne neupitnosti „**znajućeg neznanja**“.

Zato je on „mučenik filozofije“ (Jaspers) jer je njegovo pošteno djelovanje radi istine same s one strane nekakvog prilagođavanja prosječnosti čime je sam izdejstvovao vlastitu smrt, odnosno jurističko samoubistvo. Time je postao istinskim svjedokom da velike filozofije nastaju s velikanima, posebnim ljudima čija se posebnost pokazuje (gle ironije!) onda kada se na njoj najmanje insistira i kada se (gle autoironije!) svagda neutralizira, čak i evidentna nadmoć samoga sebe. Ergo, onaj koji zna neznanje u boljoj je poziciji od onih koji ne znaju da ne znaju.

#4 ISTINA – ZA GOVOR BEZ STRAHA

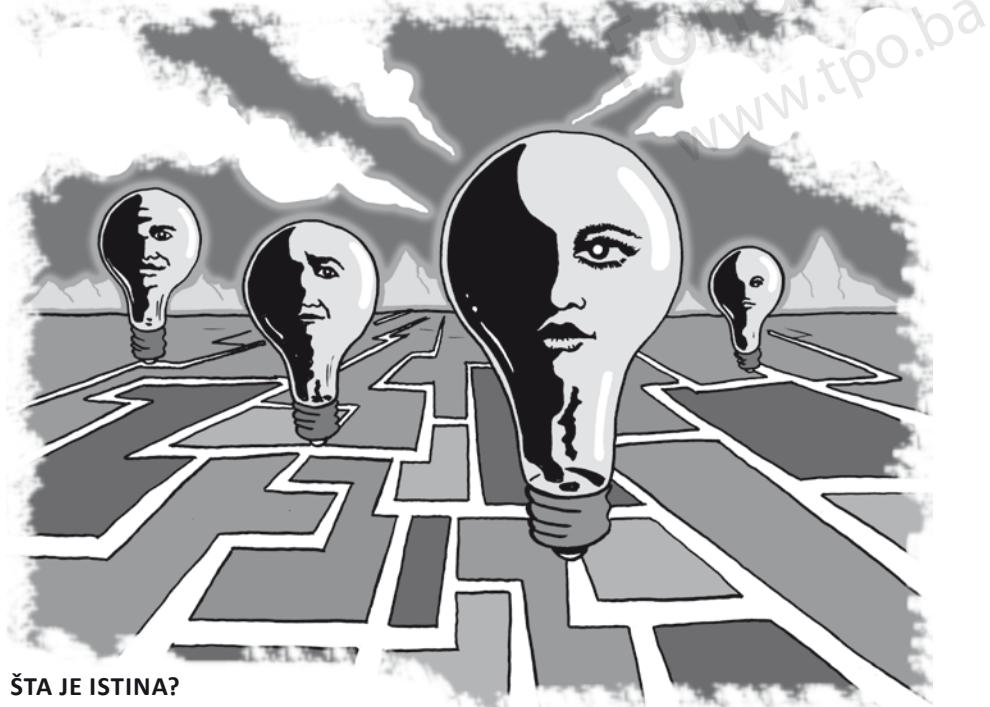
Svi istinu tražimo. (Karl Jaspers)

Svi za istinom tragamo, ali je različito pronađemo. Pronađena istina je obojena našim svjetonazorima, sistemom vrijednosti i metodama kojima nastojimo doći do istine. Svi istinu tražimo, a malo nas je spremnih reći i čuti istinu.

PRIČA: ISTINA I LAŽ NA PUTU

Putuju Istina i Laž zajedno, ali su ih ljudi razlikovali po odjeći. Istina je nosila odjeću Istine, a Laž odjeću Laži. Prije nego stigoše u grad, odluciše plivati u obližnjem jezeru. Laž je izašla prva iz jezera, obukla odjeću Istine i otišla prema gradu. Kada je Istina vidjela šta je Laž uradila, nije željela obući odjeću Laži već je krenula u grad gola. Kada je došla zatekla je kako svijet sluša Laž obučenu u odjeću Istine. Pođe prema narodu da im objasni da je ona zapravo Istina, ali narod nije htio slušati. Istina onda zaključi: "Pa ovaj narod više voli Laž obučenu u Istину, nego golu Istину."

Cinici će reći da se ne isplati govoriti istinu i da iskreni ljudi plaćaju skupu cijenu govoriti je, posebno ako žive u društvu u kojem je laž ukrala odijelo istine i svojom vanjštinom zasljepljuje. Činjenice se mogu negirati ili izvrnuti, često brižljivo konstruisanim neistinama, zato je činjenicama potrebno svjedočenje kako bismo ih se mogli prisjetiti. Potrebni su im vjerodostojni svjedoci kako bismo vidjeli istinu bez obzira koje odijelo nosila ili bila potpuno gola istina.

ŠTA JE ISTINA?

Istina je jedan od osnovnih filozofskih pojmova koji se kroz povijest različito definirao kao:

- koherentnost jednog mišljenja ili stava s drugim mišljenjem ili stavom,
- korisnost u praksi (istinita ideja je ona koja djeluje u praksi),
- svijest o logičkoj nužnosti mišljenja,
- slaganje iskaza i činjenica.

Objektivističko shvatanje: jedan stav je istinit onda kada govori o objektivno postojećim činjenicama, pa može biti praktično primjenjen.

Relativističko shvatanje: svako može imati svoju istinu, ako se ona slaže s drugim njegovim vjerovanjima ili ako je njemu osobno izravno očita ili je u praksi korisna.

ZAŠTO JE TEŠKO GOVORITI ISTINU?

Sokrat kaže da ljudi najviše mrze onoga ko govoriti istinu, pa se mnogi ustručavaju iznositi istinu jer to donosi probleme čak i neprijateljstvo ne samo onih koji skrivaju istinu, već i onih koji zbog svojih slabosti nisu u stanju čuti istinu.

Michel Foucault zaključuje:

“Ništa nije nestalnije od političkog poretka koji je ravnodušan spram istine, no ništa nije opasnije od političkog sistema koji pretendira na to da propiše istinu.”

SLOBODA I GOVORENJE ISTINE

Govorenje istine uključuje i slobodu govora, ali u toj slobodi mogu se relativizirati činjenice kroz višeglasje kojim se podržava postojeće stanje.

Danas se sloboda govora u Bosni i Hercegovini promoviše da bismo se održali u demoralizovanoj poziciji, da mislimo kako se ništa ne može promijeniti i kako možemo reći ono što nas boli, ali bez ikakve mogućnosti da promijenimo okolnosti pod kojima su nam nanesene nepravde.

U režimu slobode govora u Bosni i Hercegovini, nepravda se relativizuje i postaje ista kao i zahtjev za pravdom, a naš govor o nepravdi se troši, postaje beznačajan, samo još jedan u masi glasova.

ZAŠTO JE VAŽNO GOVORITI ISTINU?

Parezija – govor o neprijatnim istinama bez obzira na posljedice. Nasuprot pukoj slobodi govora, **parezija** znači:

- neodstupanje od sebe i posjedovanje integriteta i samo-suvereniteta.
- spremnost za suočavanje sa svijetom, a to suočavanje je etičko i racionalno.
- briga za svijet oko sebe, zbog čega je važno govoriti istinu.

ISTINA SE VJEŽBA

Istina se svakodnevno i nepotkupljivo mora vježbati. Istina uspostavlja *nepotkupljiv život* u kojem niste ucijenjeni sitnošćarskim razmišljanjem da uživate jer je neko drugi „donji“, jer je neko drugi na dnu danas, a to niste vi.

Ova vježba je najteža jer podrazumijeva solidarnost koja se danas kažnjava i kriminalizuje, a podrazumijeva iskorak iz komfora, za koji treba da budemo zahvalni jer nam je udijeljen i može nam biti oduzet u svakom trenutku.

Samo vježbom govorenja istine u lice moći, bez ikakvog straha, možemo reći da smo slobodni. Sve ostalo je ropstvo i privid slobode.

**Ako ne govorиш istinu
onda je bolje da šutiš!**

SOKRATOVA PRIČA O TRI SITA:

Mudri i plementi ljudi imaju mnogo zavidnika. Jednom je Sokratu došao neki poznanik i rekao:

Sokrate, moram ti reći: onaj tvoj priatelj za tebe je rekao....

Čekaj! – prekinu ga Sokrat. – Jesi li sve što imaš reći prosijao kroz tri sita?

Tri sita? Šta je to?

Kada želiš nešto reći i prenijeti da je neko rekao, prvo to prosij kroz tri sita:

Prvo sito je ISTINA. Da li je ono što si mi htio reći istinito?

Pa ne znam, samo sam čuo, ali...

Drugo je sito DOBRA. Da li je ono što mi imaš reći dobro?

Ne, mislim da je suprotno od toga.

Treće sito je POTREBNOST. Da li je ono što mi imaš reći potrebno?

Nije baš da ti je potrebno, ali...

Dakle, s osmijehom uzvrati Sokrat, ako to što mi imaš reći nije ISTINA, DOBRO i POTREBNO, onda je najbolje da mi to ne govorиш i ne opterećuješ se time.

#5 MUDROST

*„Ima mnogo stvari na nebu i zemlji, o kojima vaša mudrost i ne sanja,
Moj Horacio.“ (Shakespeare)*

Neki Obrad Milićević iz sela Zvjerine se početkom dvadesetih godina prošlog stoljeća prijavio za žandara u Bileći. Bio je pametan, snažne tjelesne konstitucije i po svim drugim osobinama dobar kandidat za žandara, te ga primiše, ali kada je trebalo da potpiše rješenje – on ne htjede. Kad ga upitaše zašto, on reče da je nepismen. E, to je bio nedostatak preko kojeg vlast nije mogla preći, pa od posla žandara ne bi ništa – ne primiše ga. Nakon toga, natjeran neimaštinom, on ode za Ameriku i nakon nekoliko godina potucanja sa jednog na drugi kraj ove velike države nastani se u Arizoni i nastavi da radi ono što je znao: uzbajao je ovce. Kopajući nekom prilikom neplodnu zemlju (stotinu jutara koje je dobio od Države Arizone za 5 dolara) tražeći vodu – nađe naftu i silno se obogati. Kada je kasnije odlučio pripojiti svoju kompaniju Standard Oilu, dođoše advokati i zatržiše da potpiše ugovor. On odbi. Zašto, upitaše ga, a on reče da je nepismen. Advokati Standard Oil Co. prokomentarisale: „Ako ste se ovoliko obogatili kao nepismen čovjek šta biste tek postali da ste pismeni?“ „Žandar u Bileći.“, odgovorio je Obrad.

(Momo Kapor)

Često se mudrost povezuje sa mudrim pričama i izrekama. One nam mogu pomoći da mudro odlučimo jedino pod uslovom da već posjedujemo izvjesnu mudrost koja će nam pomoći da tuđu misao primijenimo bez neželjenih negativnih efekata na vlastitu situaciju.

O MUDROSTI NE RAZMIŠLJAJU SVI NA ISTI NAČIN.

Mudrost je sposobnost da koristimo znanje i iskustvo kako bismo donijeli dobre odluke i prosudbe. (Cambridge Dictionary)

Mudrost se često cijenila kao plemenita osobina ličnosti, kao vrlina ili karakterna crta, a danas se smatra znakom psihosocijalne zrelosti i vrhuncem ljudskog razvoja. Mudrost omogućava prilagođavanje okolini i pronalaženje smisla u životu, a znanstvenici tvrde da predstavlja ključni faktor u stvaranju dobrog života. Praktično djelovanje, razmišljanje, učenje iz vlastitih iskustava, razmatranje temeljnih postavki i vrijednosti u životu, otvorenost prema novim iskustvima, te humor, mogu pomoći ljudima da žive zadovoljavajući život.

(N. Ambrosi-Randić)

MUDROST SE MOŽE NAZVATI I UMIJEĆEM ŽIVLJENJA.

Mnogi biraju da im život bude uspješno uklapanje u postojeće društvene konstelacije, u kojima se, u svojim razmišljanjima i postupcima, kreću unutar uobičajenih okvira, biraju prvo logično rješenje koje dovodi do cilja, ne razmatrajući druge opcije.

Smatra se da su mudre osobe kompetentne i uspješne ne samo na osobnom planu već da te svoje pozitivne osobine šire i prema drugima. Upravo je zbog toga traganje za mudrošću važan cilj u životu jer utječe na dobrobit ne samo pojedinca već i zajednice.

(N. Ambrosi-Randić)

Naša ograničenja su prepreke koje se dižu oko nas poput okvira na slici. Kada jednom izađeš iz okvira, iz te kutije u kojoj si bio zatvoren – shvatiš dvije stvari: koliko je slika skučena i koliko je veliki svijet izvan nje. Iskoračiti izvan okvira, savladati vlastita ograničenja, tek je prvi korak ka mudrosti koja je uvijek aktivna i dvosmjerna pa zahtijeva stalno učenje i propitivanje odnosa – to je portal kroz koji upijamo nova iskustva i u isto vrijeme predajemo svoja.

Biti mudar ne znači uklopiti se u poznati svijet, već naći modus da prostor unutar okvira i onaj izvan njega, a koji je nepregledni kozmos ostvarivih mogućnosti i čorsokaka, upotpune jedan drugog.

Rabin Jehuda Hanasi je dobio vrijedan poklon od persijskog kralja Artebana, a uzvrat mu je poslao Mezuzu (molitva napisana na svitku zatvorenim u kutiju koja se stavlja na dovratak u jevrejskoj kući po zapovijesti iz Biblije). Kralj se rasrdio i poslao po njega. Rabin je onda rekao kralju: Ti si meni poslao poklon koji će morati čuvati cijeli život, a ja sam tebi poslao poklon koji će tebe čuvati cijeli život.

SOKRATOVI KAFEI

#2

Sokrat u svojim neumornim raspravama na trgovima Atine nije gradio neki čvrsti sistem, a pogotovo nije insistirao na monološkim iznošenjima isključivo vlastitih stavova. Njegov dijaloški postupak fundiran je na zajedničkom razgovoru bez predrasuda i to u formi „elastične“ konverzacije i ironije kako bi ukazao na nedostatke i protivrječja u izjavama sagovornika. Na ovaj je način dovodio u pitanje temelje prividnog znanja i korak po korak nastojao doći do istina u slučaju koji je predmet dijaloga.

